

Utrpení a smrt v kodexu Tchacos*

Pavel Ryneš

Summary: Suffering and Death in the Codex Tchacos

The nature and the content of the texts in the Codex Tchacos have led many researchers to suggest that compiling them all together in one codex was intentional, as most of its texts are often linked by common topics. This paper examines the topic of death and suffering in the CT. Analysing each of the texts, I try to establish whether all four texts share a common perspective on the topic. In my conclusion I suggest that the fact, that these four texts were compiled in a single codex, might influence their reading by their original readers.

In the first two texts, the topic of suffering and death is very prominent. According to the *Letter of Peter to Philip*, Jesus experienced suffering so that he could undergo all that man must endure. However, Jesus did not suffer. It is the man who suffers because of the Mother's transgression. Therefore one's suffering cannot be interpreted as *imitatio Christi* and it is not possible to take part in Christ's resurrection by participating in his death. Christ's suffering reflects the suffering of all people, which has practical implications for the apostles and therefore for the original readers of the texts as well. Although martyrdom is not the goal, it might be inevitable, as it is inevitable for the apostles. The real goal is to free oneself of one's fleshly part and to imitate Christ in becoming an illuminator among the mortals.

In the second text of the CT, the *Revelation of James*, Christ tells James that he has not died nor suffered. What seems to have been suffering was experienced only by the image of Christ, which deceived the archonts. As in the first text, Christ's death is therefore not important for salvation. Instead, salvation is achieved through the knowledge revealed by Jesus Christ. Christ came with the knowledge and remembrance to destroy the ignorance. James needs to free himself of his material part to be in the One who is. Christ's role is to reveal the knowledge of which James had been deprived by forgetting. According to the second text of the CT, gaining the knowledge is the salvation.

Similarly in the third book, the *Gospel of Judas*, Christ's death is not important for the salvation of humankind. The text seems to oppose the sacrifices of the early church directly linked to Christ's crucifixion. This opposition inevitably leads to difficulties of interpreting the death of Christ's followers as something positive. Death thus might be inevitable but it is hardly anything positive.

Allogenes, the last text of CT, does not seem to mention the redeemer's death at all. However, the text can still provide the key link for the interpretation of death and suffering *because* it does not mention it explicitly. When tempted by Satan, including the temptation of wealth, Allogenes resists and thus wins over him. Although this is not

* Tato studie je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky v rámci grantu P401/12/G168 „Historie a interpretace Bible“.

a death literally, his denial of the material world is nevertheless equal to an escape from the usual way of life, and therefore it could be interpreted as a symbolic death for the material world. The death of the body does not need to be mentioned as it is not important. What really matters, the renunciation of the material world, happened before death. Therefore the struggle for salvation takes place already during the life on earth. Death in the Codex Tchacos is taken for granted. It cannot be avoided, however there are no hints that the readers are encouraged to seek the path of voluntary martyrdom. Rather than salvation, the death of Jesus could be understood as an imitation of the human condition on earth. As the world is perceived as perdition (*Gospel of Judas* 50,14) life on earth can also be interpreted as death. The unimportance of Christ's suffering in the process of salvation has serious implications for readers of the CT. Despite the fact that they might be subjected to violent death, it is not an important step in their salvation, as it happens already during their lives. In the time when the codex was written, martyrdom was not a common experience. The compilation of the four texts in a single codex thus might suggest an attempt for an interpretation of the role of suffering in the lives of its readers.

Vydání kodexu Tchacos (dále CT) před několika lety bylo jedním ze vzácných momentů, kdy se odvětví studované ne příliš početnou skupinou badatelů dostane do povědomí široké veřejnosti. Prvotní zájem se soustředil hlavně na *Jidášovo evangelium* a teprve postupně se pozornost obracela i k ostatním spisům tohoto svazku. Důvodem bylo mimo jiné to, že dva traktáty zmíněného kodexu jsou doloženy také mezi spisy z Nag Hammádí, a tedy poměrně dobře známy. Nově nalezené varianty jsou velmi cenné z několika důvodů. Jednak nám pomáhají doplnit některé lakuny v již zmíněných textech, dále jsou zajímavé právě pro své zařazení do CT. Zdá se totiž, že texty do tohoto kodexu nebyly zařazeny náhodou,¹ což nám může poskytnout pomoc při výkladu a hledání smyslu stěžejních témat tohoto kodexu. V tomto příspěvku se budu zabývat otázkou smrti a utrpení, jak jsou prezentovány v Kodexu Tchacos.

Utrpení a smrt je jedním z klíčových témat kodexu Tchacos. Kodex řeší velmi palčivou otázku raného křesťanství po smyslu utrpení a po tom, zda je možné, aby osoba božského původu trpěla, a jaké to má důsledky pro člověka. Utrpení není v CT pojednáváno pouze ve vztahu k vykupitelské osobě, ale také ve vztahu k hlavním protagonistům spisů, což vzbudilo diskuzi o tom, jaký je vztah CT ke sporům ohledně postoje vůči mučednictví v raném křesťanství.²

¹ Brankaer, J. – H.G. Bethge, „Der Codex Tchacos als „Sammlung““ in: J. Brankaer – H.-G. Bethge, *Codex Tchacos: Texte und Analysen*, Berlin – New York 2007, str. 420.

² Sv. Pagels, E. –, K. L. King, „Martyrdom and its Discontents in the Tchacos Codex,“ in: A. D. DeConick (ed.), *Codex Judas papers: proceedings of the In-*

V tomto příspěvku se budu věnovat tomu, jak je téma utrpení a smrti pojednáváno v jednotlivých spisech, a zda lze při jejich porovnání nalézt nějaký jednotící prvek, který by pomohl odhalit, jaký byl záměr editorů kodexu, či jakým způsobem mohlo být toto téma interpretováno jeho čtenáři.

List Petra Filipovi³

Úvodní spis kodexu Tchacos je na rozdíl od následujících dvou velmi špatně dochován. Kromě stran 3, 4 a 9 nám chybí vždy více než spodní polovina jeho listů. Nicméně další verze tohoto spisu, jak už bylo řečeno, je dochována jako druhý spis v osmém kodexu z Nag Hammádí, což nám umožňuje doplnit lakuny v textu s vysokou pravděpodobností. I přesto nám bohužel zůstávají některá místa nečitelná.

Text byl nazván listem díky úvodní pasáži, která má formu dopisu apoštola Petra Filipovi, poté nás však autor, který s apoštolem Petrem není totožný, seznamuje s děním týkajícím se apoštolů po Kristově smrti. Utrpení a smrt se pro ně zdají být reálnou hrozbou, jak vyplývá z modlitby, kterou pronášejí poté, co se shromáždili na Olivové hoře:

„Synu života, synu nesmrtnosti, ty, který jsi ve světle, synu, Kriste nesmrtnosti, náš vykupiteli, dej nám sílu, neboť se nás snaží zabít.“ (PtFp NHC 134,3–9; v CT nedochováno)

Apoštolové se modlí za to, aby jim byla dána síla, neboť jim je usilováno o život. Spis nám neposkytuje další detaily tohoto pronásledování, nicméně kontext tohoto místa je velmi důležitý. Hned poté se totiž apoštolové táží po svém původu, jak se ocitli ve světě, co je zde zadržuje a jak ze světa uniknout a proč proti nim brojí mocnosti.⁴ Zdá se tedy, že apoštolové předpokládají, že smrt je způsobem, jak uniknout z tohoto světa. Autor spisu však poskytuje jiný náhled na věc.

Na otázku, jak ze světa uniknout, navazuje poučení o původu a pravé podstatě světa. Tento výklad je zakončen sdělením, že mocnosti byly pověřeny vytvořením smrtelného těla. Kristova úloha pak spočívá v sestupu do těla pro sémě, jež zabloudilo.⁵ Zjevovatel také poskytuje radu, jak se mají ti, kdo jej následují, stát sami zjevovateli: „Poté, co odložíte to, co náleží zkáze, pak se také vy stanete zjevovateli uprostřed smrtelných lidí.“⁶ Ná-

ternational Congress on the Tchacos Codex held at Rice University, Houston, Texas, March 13–16, 2008, Leiden 2009, str. 23–42.

³ PtFp CT 1–10 a NHC VIII,2 132,10–139,27.

⁴ Srv. PtFp CT 3,1 a NHC 134,18.

⁵ PtFp CT 4,23; NHC 136,17

⁶ PtFp NHC 137,6–9, v CT nedochováno.

sledovníci Ježíše jsou vybízeni bojovat proti archontům tím, že se budou scházet a učit ve světě spásu a zaslíbení.⁷

Zbavení se tělesné stránky tedy nemusí nutně znamenat smrt. Z tohoto místa vyplývá, že cílem člověka je zbavit se tělesnosti již na zemi a pak hlásat spásu ostatním lidem. Právě toto je podle PtFp podstata boje proti archontům.

Utrpení však, jakkoliv není pro spásu důležité, je nevyhnutelné, jak se ukazuje z Petrových slov, která jsou potvrzena hlasem z nebe.⁸ Tak, jako trpěl Ježíš, budou trpět i apoštolové. Jaká je však podstata tohoto utrpení? Petr, naplněn Duchem svatým,⁹ podává vysvětlení Ježíšova utrpení. To je popsáno ve zkratce tak, jak je známo z kanonických textů. Ježíš sestoupil na zem, nesl trnovou korunu, byl ukřižován na stromě, pohřben v hrobě a vstal z mrtvých.¹⁰ Nicméně Ježíšovo utrpení nebylo skutečné. Podle Petrových slov Ježíš netrpěl, neboť je tomuto utrpení cizí. Důvod, proč Ježíš podstoupil utrpení, je, aby prošel vším, čím prochází člověk. Ježíš netrpěl. Tím kdo trpí, jsme my.¹¹ Jaká je však podstata tohoto utrpení a jaký má utrpení smysl, jestliže Ježíš sám netrpěl? PtFp nám podává novou interpretaci utrpení, když Petr říká, že my trpíme pro přestupek Matky. Tento přestupek je vysvětlen v jiné pasáži spisu (PtFp CT 3,16–4,10 a NHC 135,8–136,15), kde Ježíš odpovídá na otázku apoštolů, odkud jsme a kam jdeme. Jedná se o verzi gnostického mýtu o ženské bytosti, která tvořila bez souhlasu Otce a „Matkou“ je zde míněna Sofia, která tím zapříčinila vznik nedokonalosti.¹² *Listu Petra Filipovi* je cizí výklad lidského utrpení jako napodobení utrpení Kristova; spoluúčastí

⁷ Srv. PtFp CT 6,1–6; NHC 137,20–25.

⁸ „Petr pravil: ‚On za nás zemřel a také my zemřeme za lidstvo.‘ Pak uslyšeli hlas: ‚Řekl jsem vám, že musíte zemřít a být předvedeni do synagóg a před vládce.‘“ PtFp CT 7,2nn; verze z Nag Hammádí uvádí: „zemřeme kvůli své nicotnosti“ (NHC 138,18nn).

⁹ To dodává tomuto místu stejnou váhu jako pasážím, kde mluví přímo Kristus nebo hlas z nebe.

¹⁰ Srv. PtFp NHC 139,15–21. V CT pasáž kvůli lakuně (až na „vstal z mrtvých“) chybí (PtFp CT 8,1–2).

¹¹ Srv. PtFp CT 8;3–5 a NHC 139,22n. Tam, kde je v NHC sloveso „trpět“ (ΣΙ ΜΚΔϚ), používá CT „zemřít“ (ΜΟΥ).

¹² Hans-Gebhard Bethge nabízí alternativní interpretaci. Podle něj je možné, že matkou je zde myšlena Eva a přestupkem pak příběh líčený ve třetí kapitole *Genese*. Ve své interpretaci však zachází ještě o krok dále, když zmiňuje, že není nemyšlitelné, aby se zde jednalo o identifikaci mezi Evou a Sofií. Bethge, H.G., *Der Brief des Petrus an Philippus: Ein neutestamentliches Apokryphon aus dem Fund von Nag Hammadi* (NHC VIII,2), Berlin 1997, str. 136–137.

na jeho smrti nelze získat podíl na jeho zmrtvýchvstání. Kristovo utrpení je spíše interpretováno jako obraz utrpení lidského, které je způsobeno přestupkem Matky. To má samozřejmě praktický dopad pro apoštoly, potažmo také pro čtenáře textu. Cílem člověka není mučednická smrt, jakkoliv ta může být nevyhnutelná, jako v případě apoštolů. Cílem člověka, jak jsme viděli, je oprostít se od sebe sama, tedy od svého smrtelného těla a stát se podobným Kristu, nikoliv však následováním příkladu mučednické smrti, ale v tom, že se člověk sám stane zjevovatelem uprostřed smrtelných lidí. Spíše než o fyzickou smrt se tak jedná o vejítí do stavu, kdy člověk není ovlivňován tělem.

Zjevení Jakubovo¹³

Druhým spisem kodexu Tchacos je *Zjevení Jakubovo*. Také tento traktát, stejně jako *List Petra Filipovi*, je dochován v nálezů z Nag Hammádí. I zde je utrpení a smrt jedním z hlavních témat.

Traktát je psán převážně formou rozhovoru Jakuba s mistrem a je rozdělen na dvě zřetelně oddělené části. Jejich obsahem je rozhovor před¹⁴ a po¹⁵ ukřižování.

Rozmluva před ukřižováním je jakási předpověď budoucích událostí, jejímž prostřednictvím Kristus připravuje Jakuba na to, co přijde. Podobně připravuje Ježíš své učedníky v kanonických evangeliích.¹⁶ Jakub je nicméně v našem spise se vším daleko lépe srozuměn než Ježíšovi učedníci v kanonických evangeliích, kteří jsou tam často vykresleni jako nechápající (což tvoří příkrý kontrast s jejich pochopením po zjevení Krista po vzkříšení; viz zvláště *Lukášovo evangelium*).

V prvním rozhovoru není o podstatě utrpení žádná zmínka. Kristus pouze říká, že bude zajat, o utrpení a smrti se však nedozvídáme nic. Nicméně i z prvního rozhovoru je jasné, že smrtí nic nekončí.¹⁷ Tato část spisu

¹³ Jedná se o spis dochovaný jak v kodexu Tchacos (:CT 10–30), tak také v nálezů z Nag Hammádí (:NHC V,3 24,10–44,10).

¹⁴ 1ZjJk NHC 24,10–30,3 a ZjJk CT 10,1–16,25.

¹⁵ 1ZjJk NHC 31–42 a ZjJkCT 17,20–29,14.

¹⁶ Srv. např. Mk, 8,31nn; L 9,22; aj.

¹⁷ Naopak Ježíš zde o sobě výslovně říká: „Poté se zjevím pro výtku archontům. A zjevím jim, že je někdo, koho se nelze zmocnit. Jestliže se ho zmocní, tehdy se on zmocní všech. Nyní odejdu. Pamatuj, co jsem řekl, a měj to stále před sebou.“ Jakub pravil: „Pane, vynasnažím se, jak jsi řekl.“ I rozloučil se Pán a dovršil to, co mělo být dovršeno.“ 1ZjJk NHC 30,1–3, srv. ZjJk CT 16,16nn.

má funkci jakési přípravy na druhý rozhovor, který, jak je oznámeno, bude následovat po ukřižování.¹⁸

Druhý rozhovor se odehrává po Velikonocích. Jakub je s učedníky na hoře Galgélam.¹⁹ Ukazuje se, že si Jakub nebyl vědom pravého průběhu Kristova utrpení, a tak na úvod rozhovoru s ním projevuje soucit. To se stává výchozím bodem pro výklad o Kristově utrpení, které je také jedním z hlavních témat Kristova zjevení Jakubovi.²⁰ Nejenže si Jakub nebyl vědom pravého průběhu utrpení, nýbrž nebyl si vědom ani pravé Kristovy podstaty. Tu mu v rozhovoru po velikonočních událostech Pán ukazuje, přičemž vysvětluje, že utrpení bylo pouze zdánlivé. Na vysvětlení Kristus říká: „Já jsem ten, kdo přebýval od počátku ve mně.“²¹

Kristus sděluje Jakubovi, že v žádném případě nezemřel a netrpěl.²² Zde je možná klíč k tomu, proč autor nemluví o Kristově smrti. Nesmí být totiž pochyb, nejedná se o smrt, nýbrž o oddělení se a osvobození se od tělesné části. Kristus trpěl pouze zdánlivě. Tím, kdo ve skutečnosti trpěl, byl pozemský člověk, obraz nebeského. To, co se zdánlivě jevílo jako bolest, utrpení a smrt, se obrátilo pouze proti obrazu. Nalik byl pouze obrazem, byl nedokonalý a navíc dílo archontů, jako vše tělesné. A jako takové patří zkáze a zhouba, která jej postihne, je správná. Archonti a mocnosti byli oklamáni obrazem Krista, nechali jej trpět, samotný Kristus však trpět nemohl.²³

I v tomto spise tedy není smrt Krista pro spásu důležitá, stejně jako jsme to viděli i v PtFp. Jestliže však smrt spasitele nepřináší záchranu, co je to, čím je člověk spasen? Zjevení Jakubovo nám tuto otázku zodpovídá formou nádherného hymnu, který se nachází na čtrnácté a patnácté straně. Jakub v něm říká toto:

„Ty jsi přišel s poznáním, abys pokáral jejich nevědomost
Přišel jsi s rozpomněním, abys pokáral jejich zapomnění

¹⁸ Nelze si nevšimnout jisté vyhýbavosti v označování toho, co se vlastně má přihodit. Většinou Kristus referuje o ukřižování jako o „tom“ (např. ZjJk CT 16,27) či odkazuje na ně nepřímou adverbium „poté“ (ZjJk CT 16,1), a podobně.

¹⁹ ZjJk CT 17,9. 1ZjJk NHC 30, 20–21: „Gaugélan“.

²⁰ Dalším velkým tématem, které v druhém rozhovoru Krista s Jakubem bezprostředně navazuje na výklad o smrti a utrpení Krista, je poučení o tom, jak lze uniknout z moci archontů a mocností (ZjJk CT 19,23nn), které se budou snažit zadržet Jakuba na cestě k „tomu, který byl na počátku“ (ZjJk CT 20,16). Struktura výkladu je tedy velmi podobná PtFp.

²¹ ZjJk CT 18,6–8; srv 1ZjJk NHC 31,17–18.

²² ZjJk CT 18,8–9 a 1ZjJk NHC 31,19–20.

²³ ZjJk CT 18,4–16 a 1ZjJk NHC 31,14–26.

Nemám o tebe obavy, neboť

Jsi přišel do nevědomosti, avšak nebyl jsi v ní ničím pošpiněn

Přišel jsi do zapomnění a vzpomínka je v tobě

Kráčel jsi v bahně a neposkrvnil ses,

...

Já však takový nejsem, já jsem oblékl každé jejich zapomnění.“ (ZjJk CT 14,21–15,9)

Kristus je zde popisován jako někdo, kdo není z tohoto světa, jako ten, kdo na tuto zem přišel odjinud. Nicméně toto se týká také Jakuba, jak ukazují poslední dva verše hymnu. Původ mimo materiální svět je tedy oběma společný. To, co činí hlavní rozdíl, je zapomnění. Jakub, ač nebyl jako archonti a mocnosti, přesto oblékl vše, co od nich pocházelo, a upadl tak do zapomnění o věcech božských, o svém původu a cíli. Kristus naproti tomu – a v tom spočívá klíčový rozdíl mezi Jakubem a Kristem – přišel do hmotného světa, ale ten ho nepohltil, neboť si dokázal zachovat vzpomínku na svět duchovní. Ač přišel do nevědomosti, dokázal si uchovat poznání.

První dva verše nám ukazují, v čem viděl autor *Zjevení Jakubova* hlavní úlohu Krista na Zemi. Kristus přišel s poznáním a s rozpomněním, aby odstranil nevědomost. Kristova spása nespočívá v utrpení na kříži a v zmrtvýchvstání. Kristova úloha je, jak je vidět z hymnu, zjevovatelská. Kristova spása ve *Zjevení Jakubově* spočívá ve zjevení toho, oč Jakub kvůli zapomnění přišel.

Klíčovým tématem druhého rozhovoru je nedůležitost tělesné stránky, která je pro člověka poutem a zapomněním. Spásy pak lze dojít pouze odvržením tohoto pouta, jak je vidět v prvním rozhovoru. Tam je naznačeno, že k Tomu, který je, lze dojít pouze pod podmínkou odvržení slepého úmyslu, a tak se odpoutat od těla. Takovýmto odpoutáním od těla se stane Jakub sám tím, který je.²⁴ Utrpení je sice nevyhnutelné, ale k dosažení spásy je třeba odvrhnout slepý úmysl a dojít poznání.

Jidášovo evangelium²⁵

Jidášovo evangelium na rozdíl od prvních dvou traktátů kodexu Tchacos nemá utrpení a smrt jako jedno ze svých hlavních témat. Není rozhodně

²⁴ 1ZjJk NHC 27,1–10: „Kdybys je (tj. pluky mocností, pozn. PR) chtěl nyní spočít, nebudeš moci, dokud od sebe neodvrhneš slepý úmysl, toto pouto, které tě váže v těle. Tehdy dosáhneš k tomu, který je. A již nebudeš Jakub, ale Ten, který je.“ Srv. ZjJk CT 13,15–14,1: „A již nebudeš Jakub, nýbrž ten, který (přebývá) v Tom, který je.“

²⁵ CT 33–58.

bez zajímavosti, že spis končí vydáním Ježíše na smrt²⁶ a o vlastním průběhu ukřižování již nemluví. Autor textu mohl předpokládat, že čtenář ví velmi dobře, co následovalo. Ani podle *Jidášova evangelia* není smrt důležitá ve spásném procesu lidstva. Podle tohoto spisu přišel Ježíš na zem, aby učinil velká znamení a zázraky pro spásu lidstva (JdEv 33,9). Smrt není tím, co přináší spásu, ale stejně jako jsme tomu byli svědky u předchozích dvou traktátů, je spolu s utrpením nedílnou součástí života Krista i hlavního protagonisty a pro pisatele traktátu je to zjevně důležité téma. Lze to vidět z líčení Jidášovy vize,²⁷ v níž příchodu do velkého domu,²⁸ který není přístupný žádnému smrtelníkovi, předchází kamenování od apoštolů. Také Kristus je vydán Jidášem na smrt, ovšem z porušeného textu se zdá, že to není vnímáno pozitivně: výklad o oběti člověka, který nese Ježíše, totiž následuje po zmínce oběti Saklovi, kterou je možno interpretovat jako polemiku proti praktikám velké církve. Jidáš je označen za toho, kdo tyto všechny předčí právě tím, že Ježíše vydá: Ježíš Jidášovi praví: „Ty obětuješ člověka, jenž mne nese.“²⁹ Oběti pak jsou vnímány jako nepochopení pravého učení a popisovány jako idolatrie.

Jidášovo evangelium v ostré polemice vystupuje proti obětní praxi v raném křesťanství. Obětí, tedy eucharistií, je zpřítomňována i oběť, a tedy smrt Kristova. Autor JdEv v tom vidí novou idolatrii a zásadní nepochopení Kristova poselství.

Jidášovo evangelium nepopisuje smrt Krista jako nevyhnutelnou pro spásu a naopak se staví negativně k obětní praxi, která ji zpřítomňuje. To s sebou nevyhnutelně nese obtíže při interpretaci smrti Kristových následovníků jakožto něčeho kladného. Zdá se, že i tento spis chápe smrt jako věc nevyhnutelnou, která však nemá žádnou úlohu ve spásném procesu.

*Allogenés*³⁰

Posledním traktátem kodexu Tchacos je *Allogenés*. Tento traktát je velmi porušen a bohužel jej známe v jediné verzi, a tudíž nejsme schopni re-

²⁶ JdEv 58,24–26.

²⁷ JdEv 44,15–46,4.

²⁸ Toto místo je vyhrazeno pouze pro svaté a ani měsíc, ani slunce nad ním nebudou mít moc. Podle Ježíšových slov je výklad o tomto domu tajemství Království. Srv JdEv 45,17–26.

²⁹ JdEv 56,17–20.

³⁰ CT 59–66.

konstruovat chybějící části.³¹ V traktátu je Allogenés³² pokoušen Satanem podobně, jako je Kristus pokoušen v kanonických evangeliích.

Přestože značná část traktátu chybí, nic nenasvědčuje tomu, že by se v něm mluvilo o utrpení či smrti ať už hlavní postavy či jejich následovníků. Text se tak nedotýká tématu, kterému se věnujeme. Může nám nicméně poskytnout klíč k celému kodexu právě proto, že se nevěnuje utrpení a smrti explicitně. Ve spise je Allogenés pokoušen Satanem. Ten nabízí to, co je lidmi obvykle považováno za důležité, tedy hlavě bohatství. Allogenés vše odmítá a vítězí tak nad pokušelem. Ačkoliv se zde nejedná o smrt v pravém slova smyslu, přeci jen se jedná o opuštění běžného života ve prospěch života duchovního. Je tedy možno mluvit o symbolické smrti pro hmotný svět. Jde o opuštění hmotného světa, ač tělesná schránka bude přebývat na zemi až do smrti. Smrt již pak nebude znamenat konec. O smrti se tak autor již nepotřebuje zmiňovat, protože není důležitá. Vše důležité, tedy zřeknutí se hmotného světa, se stalo před smrtí a smrt je tak pouhým přechodem k tomu, co nastalo již dříve. Boj proti mocnostem se neodehrává v okamžiku smrti či po ní, ale během života.

Podíváme-li se touto perspektivou na ostatní traktáty, pak nás již nepřekvapuje, že Kristova fyzická smrt nehraje ve výše zmíněných traktátech důležitou roli. „Odložení toho, co náleží zkáze“ podle PtFp a „odvržení zapomnění“ z 1Zjkk je možno interpretovat optikou posledního spisu CT jako způsob setrvání ve světě a zároveň jeho opuštění. Člověk se vymaní ze zákonitostí a potřeb hmotného světa a je tak osvobozen od smrtelnosti. Metaforu smrti pak můžeme chápat jako symbol pro oddělení duchovní a fyzické složky, a to i během života v hmotném těle.

Závěr

Smrt Ježíše i apoštolů je ve spisech kodexu Tchacos brána jako realita, je to něco, čemu není možné se vyhnout, nicméně chybí známky toho, že by čtenáři byli vyzýváni k dobrovolné volbě této cesty. Ježíšova smrt je pak chápána jako napodobení utrpení člověka na této zemi a nikoliv jako spásonosná událost. Protože pozemský svět je chápán jako zatracení (JdEv 50,14) může již pobyt člověka na zemi být chápán jako smrt. Spása člověka

³¹ Třetí traktát jedenáctého kodexu z Nag Hammádí se také nazývá *Allogenés*, jedná se však o jiný text.

³² Allogenés, tedy „ten, kdo pochází odjinud“, je v tomto traktátu jméno pro Krista (jak lze usuzovat z podobností co do motivů jeho příběhu s evangelií; srv. Mt 4,1–11, Mk 1,12–13, Lk 4,1–13, Mk 9,2–13).

je dosažena skrze poznání a skrze zřeknutí se tohoto světa. Toto odvržení tělesné části člověka lze metaforicky vykládat jako smrt pro svět. Společným motivem textů kodexu Tchacos je nedůležitost utrpení a smrti Krista ve spásném procesu pro člověka. To má samozřejmě praktické dopady i pro ty, jimž byl kodex Tchacos určen. Jakkoliv mohla nastat mučednická smrt,³³ není tím, co je opravdu důležité. V době vzniku kodexu již nebyla mučednická smrt jevem tak častým a ve volbě spisů pro tento kodex máme možná před sebou pokus o interpretaci role utrpení a smrti v životě jeho editorů a adresátů.

Pavel Rynes
Cetrum biblických studií
Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy
pavel.rynes@gmail.com

³³ V době vzniku kodexu však možná spíše z rukou církevních představitelů, než ze strany státních úředníků, jak vyplývá například z Ammiana Marcellina, *Res Gestae lib.* XXII V,1–5.